

**Професор кафедри кримінології та
кримінально-виконавчого права
НАВС, к.ю.н., доцент**

Івашенко Віта Олександрівна

ДО ПИТАННЯ ПРО ПОНЯТТЯ МІЖНАРОДНОГО КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

Події міжнародного життя останніх років ХХ століття, зокрема, створення двох міжнародних кримінальних трибуналів для Югославії 22 лютого 1993 року та Руанди 8 листопада 1994 року, схвалення Римського статуту Міжнародного кримінального суду 18 липня 1998 року, свідчать про суттєві зміни в системі міжнародно-правового регулювання. Відповідно, і в юридичній науці змінюються погляди, підходи та концепції, які вважалися непорушними. Це стосується міжнародного кримінального права, яке залишається одним із найменш досліджених у вітчизняній юридичній доктрині. До цього часу відсутній понятійний апарат міжнародного кримінального права, починаючи з самої цієї дефініції.

Окремі питання міжнародного кримінального права вивчали переважно зарубіжні вчені, серед яких: М.С. Алексєєв, І.А. Арцибасов, А.А. Асатур, Т. Бассіоуні, І.П. Бліщенко, Л.Н. Галенська, А.С. Голунський, Д. Дербі, В.К. Звірбуль, В.Є. Емінов, Р.А. Каламкарян, І.І. Карпець, Н.М. Коркунов, В.Н. Кудрявцев, І.І. Лукашук, В.В. Лунєєв, Є.В. Ляхов, Л.А. Моджорян, А.В. Наумов, В.П. Панов, В. Пелла, Е.А. Пушкін, М.Ю. Рагинський, М.Я. Раппопорт, Ю.О. Решетов, К.С. Родіонов, П.С. Ромашкін, В.І. Степаненко, А.С. Овчинський, В.С. Овчинський, С.С. Овчинський, В.О. Танкевич, Б.С. Утєвський, І.В. Фісенко, М.Д. Шаргородський, Г. Шварценбергер, М.П. Яблоков. Українські науковці розглядали переважно лише питання боротьби з окремими міжнародними злочинами та злочинами міжнародного характеру.

Як зазначив І.І. Карпець, у російській дореволюційній літературі одним із перших ідею необхідності міжнародного кримінального права обґрунтував Н.М. Коркунов у статті “Досвід конструкції міжнародного кримінального права” [1, с. 13]. Сутність цієї галузі автор звів до проблеми юрисдикції держав щодо міжнародних злочинців і розробки питань підсудності.

В.Е. Грабар, проаналізувавши роботи російських учених-юристів XVII – початку ХХ століття, дійшов висновку, що міжнародне кримінальне право містить основи і норми кримінального права, спрямовані на боротьбу зі злочинами, які посягають на добробут усіх держав чи певної їх частини [2, с. 456]. На підставі такого розуміння були введені норми матеріального та норми процесуального права. Як далі зазначає автор, норми матеріального права стосувалися, передусім, злочинних дій, які вчиняються у просторі, де відсутня державна влада. Це відкрите море і арктичні області. На той час міжнародне право створило лише норми, спрямовані на боротьбу зі злочинними діями у відкритому морі. Положення цих норм стосувалися питань боротьби з піратством і работоргівлею, торгівлею жінками, псуванням морського кабелю тощо. Інша галузь міжнародно-правової репресії стосувалася порушень норм права війни.

Пізніше предмет регулювання норм міжнародного кримінального права значно розширився. З'явилися нові види міжнародних злочинів та злочинів міжнародного характеру: геноцид, екоцид, апартеїд, масові порушення прав людини та інші. Особливо актуальною проблема міжнародного кримінального права стала після Другої світової війни. Важливу роль при цьому відіграло утвердження принципів Нюрнберзького трибуналу, суд над німецькими та японськими воєнними злочинцями і, відповідно, новий підхід до ролі міжнародного кримінального права та поняття міжнародного злочину як злочину проти миру і безпеки людства.

В літературі одночасно існувало декілька концепцій міжнародного кримінального права. І.І. Карпець, досліджуючи ці питання зазначив, що спроби сформулювати поняття міжнародного кримінального права базуються на одній із наступних ідей. Перша ідея: міжнародне кримінальне право є самостійною галуззю міжнародного права. Друга: частина міжнародного публічного (або приватного) права. Третя: частина кримінального права. Четверта: міжнародне кримінальне право – самостійна комплексна галузь права [1, с. 19]. Критично проаналізувавши різні підходи автор

дійшов висновку, що міжнародне кримінальне право є самостійною галуззю права, яка є системою норм, що складаються в результаті співробітництва між суверенними державами чи міжнародними органами і організаціями, метою яких є захист миру, безпеки народів, міжнародного правопорядку як від найбільш тяжких міжнародних злочинів, спрямованих проти миру та людства, так і від інших злочинів міжнародного характеру, передбачених у міжнародних угодах, конвенціях чи інших правових актах міждержавного характеру, покарання за які передбачені спеціальними актами (статути, конвенції) або угодами, укладеними між державами згідно з нормами національного кримінального права.

Л.Н. Галенська стверджувала, що міжнародне кримінальне право як галузь міжнародного права відсутнє, а існує лише як комплексна галузь науки міжнародного права [3].

На думку Ю.А. Решетова, міжнародне кримінальне право є комплексною галуззю, яка включає матеріальні і процесуальні норми. В авторефераті дисертації на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук вчений пише, що у вузькому сенсі до міжнародного кримінального права можна віднести норми про боротьбу з власне міжнародними злочинами, тобто про кримінальну відповідальність фізичних осіб та про міжнародно-правову відповідальність держав. У широкому сенсі під міжнародним кримінальним правом розуміють і процесуальні норми співпраці держав з питань правової допомоги [4, с. 25].

В наш час також активно проводяться дослідження в галузі міжнародного кримінального права. Так, у підручниках з міжнародного права, виданих останнім часом, з'явилася глава про міжнародне кримінальне право. Вийшли з друку монографії, навчальні посібники, присвячені даній проблемі, але більшість досліджень проблем міжнародного кримінального права проводяться за кордоном.

Вчені активно висловлюють своє бачення поняття міжнародного кримінального права. Так, на думку Р.А. Каламкар'яна, міжнародне кримінальне право можна визначити як галузь, яка включає принципи і норми, створені з метою охорони міжнародного правопорядку від злочинних посягань зі сторони суб'єктів міжнародного права шляхом встановлення кримінальної відповідальності винних фізичних осіб і відповідальності держави за вчинення міжнародних злочинів та злочинів міжнародного характеру [5, с. 15-16]. І.П. Бліщенко та І.В. Фісенко вважають, що міжнародне кримінальне право може бути визначене як сукупність принципів і норм права, що регулюють відносини співпраці держав із запобігання і покарання за вчинення міжнародних злочинів і злочинів міжнародного характеру [6, с. 8]. З урахуванням аналізу предмета деяких деталей В.П. Панов уточнює, що міжнародне кримінальне право – це система принципів і норм, які регулюють співробітництво держав у боротьбі зі злочинами, передбаченими міжнародними договорами [7, с. 15]. І.І. Лукашук та А.В. Наумов вважають, що міжнародне кримінальне право – галузь міжнародного публічного права, принципи і норми якої регулюють співробітництво держав і міжнародних організацій у боротьбі зі злочинністю [8, с. 9]. Не піддаючи сумніву ту обставину, що міжнародне кримінальне право – самостійна галузь права, Г.В. Ігнатенко та О.І. Тіунов стверджують, що міжнародне кримінальне право є галуззю саме міжнародного права, оскільки її утворює комплекс міжнародно-правових норм [9, с. 416-417]. Н.І. Костенко дійшов до висновку, що міжнародне кримінальне право має перспективу свого розвитку і є комплексною, самостійною галуззю міжнародного публічного права, утворюючи систему загальноновизнаних міжнародно-правових принципів і норм, регулюючих співробітництво між суб'єктами міжнародного права з попередження і притягнення винних осіб за вчинення міжнародних злочинів і злочинів міжнародного характеру, надання судової допомоги, проведення розслідування, кримінального переслідування і судового розгляду, застосування і виконання міри покарання, оскарження і перегляду судових рішень, надання правової допомоги у кримінальних справах, передбачених загальноновизнаними принципами і нормами міжнародного права і міжнародними договорами держав. Вчений вважає, що ця комплексна самостійна галузь включає в себе декілька галузей (кримінальне право, кримінально-процесуальне право, кримінально-виконавче право, міжнародне право), але за участю іноземного елемента [10, с. 12-13]. На думку С.А. Лобанова, міжнародне кримінальне право можна представити як специфічну галузь міжнародного права, що формується, і яка об'єднує сукупність норм та принципів, що регулюють співпрацю держав у встановленні

підстав і форм міжнародної кримінальної відповідальності фізичних осіб, а в перспективі – і держав [2, с. 79].

Позитивно оцінюючи результати проведених досліджень, ми схильні вважати, що міжнародне кримінальне право є підгалуззю міжнародного публічного права. До її предмета належать не лише міжнародні злочини, а й злочини міжнародного характеру. Разом з тим, національне та міжнародне кримінальне право невіддільні одне від одного, вони знаходяться у постійному взаємовпливі та взаємодії. Поступове становлення і розвиток міжнародного кримінального права відбувається також внаслідок зростання міжнародної злочинності, появи нових злочинів, що посягають на міжнародний правопорядок. Співпраця держав у цій сфері постійно удосконалюється на міжнародно-правовій основі.

Список використаних джерел:

1. Карпец И.И. Преступления международного характера. – М.: Юрид. лит., 1979. – 264 с.
2. Грабарь В.Э. Материалы к истории международного права в России (1647-1917). – М.: Изд-во Акад. наук СССР, 1958. – 491 с.
3. Галенская Л.Н. О понятии международного уголовного права // Советский ежегодник международного права – М.: 1969. – С. 247-248.
4. Решетов Ю.А. Борьба с международными преступлениями: Автореф. дис. ... доктора юрид. наук / Институт государства и права АН СССР.– М., 1984. – 25 с.
5. Международное уголовное право. Учеб. пособие / Под общей ред. В.Н. Кудрявцева. 2-е изд. перераб. и доп. – М.: Наука, 1999. – 264 с.
6. Блищенко И.П., Фисенко И.В. Международное уголовное право. – М.: Закон и право, ЮНИТИ, 1998. – 239 с.
7. Панов В.П. Международное уголовное право: Учеб. пособие. – М.: ИНФРА – М, 1997. – 320 с.
8. Лукашук И.И., Наумов А.В. Международное уголовное право. – М.: Спарк, 1999. – 287 с.
9. Международное право. Учебник для вузов. Ответственные редакторы Г.В. Игнатенко, О.И. Тиунов – М.: Издательская группа НОРМА-ИНФРА, 1999. – 584 с.
10. Костенко Н.И. Международное уголовное право. – М.: «Издательство ПРИОР», 2002. – 272 с.
11. Лобанов С.А. Международно-правовые аспекты уголовного судопроизводства по делам о военных преступлениях // Государство и право. – 1998. – № 5. – С. 79.

Ад'юнкт кафедри теорії держави та права, НАВС

Капітонова Наталія Володимірівна

МУНІЦИПАЛЬНА ПОЛІЦІЯ ЯК ОРГАН ПРАВОПОРЯДКУ: АКТУАЛЬНІСТЬ КОМПАРАТИВНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

«Україна як історична, геополітична та культурна складова європейської цивілізації, не може залишатися поза інтеграційних процесів як в межах континентальної Європи, так й глобальних, міжцивілізаційних взаємодій країн світу, зберігаючи при цьому свою самобутність, ментальність, культурні та інші відмінності» [1, с. 6]. Саме тому міжнародні процеси, глобальні трансформації впливають на становлення та розвиток багатьох елементів вітчизняної правової, економічної, політичної, культурної тощо систем.

Проведення компаративних досліджень є важливим елементом пізнання будь-якого явища правової реальності. Особливо актуальним є розгляд зарубіжного досвіду функціонування муніципальної поліції в структурі органів публічної влади, адже інститут муніципальних підрозділів правопорядку за кордоном порівняно з вітчизняним є більш розвиненим та усталеним. Принципи та орієнтири, на яких ґрунтується діяльність таких підрозділів, є доволі незвичними та